

Prof. dr hab. Krzysztof Piątek

Toruń 30.12.2021 r.

Instytut Socjologii UMK

ul. Fosa Staromiejska 1a, 87-100 Toruń

crispiat@umk.pl

**Recenzja dorobku naukowego dr Ryszarda Necla w ramach postępowania w sprawie
nadania stopnia doktora habilitowanego**

(zgodnie z Uchwałą Rady Naukowej Dyscypliny Nauki Socjologiczne UAM w Poznaniu z
dnia 04 października 2021 r.)

Wstęp

Przedmiotem mojej oceny, jako recenzenta komisji habilitacyjnej, jest dorobek naukowy dr Ryszarda Necla od roku 2012, czyli po uzyskaniu przez niego stopnia naukowego doktora nauk humanistycznych w zakresie socjologii. Ważną częścią tej oceny jest sformułowanie odpowiedzi na pytania: 1. Czy wskazane osiągnięcie naukowe stanowi znaczny wkład Autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej oraz 2. Czy Habilitant wykazuje się istotną aktywnością naukową? Oceny tej dokonuję na podstawie dostarczonego mi wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego, autoreferatu, wykazu opublikowanych prac naukowych, tekstu monografii naukowej wydanej przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii, w ostatecznej formie, było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. oraz tekstów publikacji składających się pozostały dorobek naukowo-badawczy dr Ryszarda Necla.

1. Osiągnięcie naukowe – monografia autorska

Osiągnięcie naukowe w naukach społecznych, najczęściej w postaci monografii autorskiej, podobnie jak cała działalność naukowa, stanowią najważniejsze obszary aktywności osoby

ubiegającej się o status doktora habilitowanego i są głównym przedmiotem oceny w procedurze habilitacyjnej. Konkluzja odnosząca się do pierwszego z tych obszarów może być sprowadzona do odpowiedzi na pytanie: Czy wskazane osiągnięcie naukowe stanowi znaczny wpływ autora w rozwój dyscypliny naukowej? W przypadku Pana dr Ryszarda Necla osiągnięciem tym jest monografia naukowa, pod tytułem: *Rzecznictwo wybranych problemów społecznych z perspektywy socjologicznej*, opublikowana przez Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu w 2021 roku. Monografia ta liczy 288 stron i składa się z wstępu, sześciu rozdziałów, podsumowania, aneksu, bibliografii, spisu tabel i wykresów oraz summary.

Swoją ocenę książki habilitacyjnej Ryszarda Necla chciałbym przedstawić, zwracając uwagę na kilka najważniejszych, moim zdaniem, aspektów, które łącznie decydują o merytorycznej wartości monografii i pozwalają ocenić jej wpływ na rozwój, reprezentowanej przez nią, dyscypliny naukowej.

1.1 Znaczenie problematyki

Rzecznictwo wybranych problemów... to monografia autorska podejmująca aktualną problematykę, dotyczącą istotnych aspektów współczesnego życia społecznego. Jest kolejną publikacją starającą się wykorzystać narzędzia naukowe, nie tylko do lepszego poznania otaczającego nas świata, ale zrozumienia go i w dalszej perspektywie naprawienia. W tym przypadku chodzi o bardzo konkretne obszary życia społecznego, jakim są problemy dotyczące osób z niepełnosprawnością, długotrwale i ciężko chorych oraz ulegających przemocy domowej. Znaczenie tej problematyki trudno przecenić zważywszy, że towarzyszy ona człowiekowi od zarania wieków, a postęp cywilizacyjny, nie tylko, że nie zlikwidował tych problemów społecznych, ale nadał im nową twarz i bardziej skomplikował. Okazało się, że poprawa jakości życia oraz rozwój medycyny nie wyeliminowały chorób i niepełnosprawności, a postęp w zakresie edukacji i prawa nie zlikwidował przestępczości i przemocy.

Jednym z ważnych dzisiaj instrumentów wspierania osób z niepełnosprawnościami, chorych i ulegających przemocy jest instytucja rzecznictwa praw społecznych i właśnie jej funkcjonowaniu na terenie Polski poświęcona jest recenzowana książka. Dr Ryszard Necel chciał w niej zwrócić uwagę szczególnie na istotę praw społecznych, jej wielosektorowy charakter oraz podkreślić rolę pracowników socjalnych w wypełnianiu funkcji rzecznika tych praw, w wymiarze obiektywnym i subiektywnym.

1.2 Struktura publikacji

Jak podkreślił Autor strukturę monografii charakteryzują dwie cechy. Po pierwsze: analiza rzecznictwa od ogółu, czyli ujęć definicyjnych i kontekstualnych, do szczegółu, czyli postaw i konkretnych działań rzeczniczych ich głównych autorów, szczególnie akcentując rolę pracowników socjalnych. Po drugie: konsekwentne zachowanie porządku polegającego na łączeniu refleksji teoretycznej, polegającej na opisywaniu ram teoretycznych i schematów pojęciowych, z analizą empiryczną wyników badań przeprowadzonych przez R. Necla w latach 2018 – 2020. Pozytywnie oceniając pomysł na zasadniczą strukturę publikacji, mam pewne zastrzeżenia do realizacji w praktyce tego zadania, a mianowicie:

1/ w przypadku Wstępu należałoby się zdecydować na formalne wydzielenie w nim dwóch punktów, tzn. część pierwsza powinna nosić tytuł, np.: Aspekty teoretyczne, natomiast pytania badawcze winny być zamieszczone na początku części drugiej (Założenia badawcze),

2/ uważam, że Podsumowanie (s. 241) powinno być nie tylko zapisane jako Zakończenie, ale winno spełniać też funkcje zakończenia (być pogłębione i poszerzone), co częściowo usunęłoby chaos wynikający z braku konsekwencji w stosowaniu Podsumowania, które pojawia się w trzech rozdziałach jako ostatni punkt, natomiast w jednym zastępuje go Konkluzja, a w kolejnym nie występuje w ogóle, chociaż merytorycznie (jako komentarz do danych w tab. 12) byłoby bardzo przydatne,

- wątpliwości strukturalne wynikają także z faktu, że tylko w R. 5 podpunkty są częściowo numerowane (5.5.1, 5.5.2, 5.6.1, 5.6.2,) - brak konsekwencji utrudnia lekturę książki, a poza tym numerowane jej części powinny być zapisane w spisie treści.

1.3 Podstawa teoretyczna

Bazą teoretyczną rozprawy habilitacyjnej jest niewątpliwie socjologia, ze szczególnym podkreśleniem jej dwóch subdyscyplin, a mianowicie socjologii problemów społecznych i socjologii sfery publicznej. Potwierdza to m. in. wykorzystanie podziału aktywności w sferze publicznej na strategie i taktyki zaproponowanego przez Michela de Certeau, do analizy rzecznictwa praw przez profesjonalistów, czyli strategów umocowanych w instytucjach publicznych oraz taktyków z trzeciego sektora, czy też zastosowanie teoretycznych modeli rzecznictwa do uchwycenia specyfiki działań pomocowych w rozdziale trzecim. W pracy daje się zauważyć także wykorzystanie zasobów polityki społecznej, głównie z obszaru polityki socjalnej, w której łączą się zakresy pracy socjalnej i pomocy społecznej. Wskazuje na to chociażby wykorzystywanie w pracy takich kategorii, jak: planowanie społeczne, reformy społeczne, czy świadomość socjalna.

1.4 Metodologia badań

Metodologia badań będących podstawą monografii została opisana we Wstępie, który ma nietypową konstrukcję w postaci dwóch części, z których pierwsza (bez tytułu) przedstawia cel i przedmiot badań, z wyeksponowaniem autorskich wątków oraz strukturę i bazę teoretyczną pracy, druga natomiast pt. „Założenia badawcze”, opisuje warsztat badawczy i nie wiadomo dlaczego, dopiero na samym końcu, przybliży podstawowy problem i pytania badawcze.

Autor połączył ze sobą wiele metod i technik badawczych, zarówno ilościowych, jak i jakościowych. Wśród tych pierwszych był sondaż diagnostyczny, zrealizowany za pomocą ankiety, a także wywiadu telefonicznego (CATI) i ankiety w formie on-line (CAWI) – ostatecznie wykorzystano do analizy 436 ankiet i wywiadów. Natomiast badania jakościowe wykonane zostały poprzez indywidualne wywiady pogłębione, którymi Autor objął 40 rzeczników reprezentujących sektor pozarządowy i instytucje publiczne. W rozdziale dotyczącym praw społecznych przeanalizowane zostały także petycje jakie w latach 2015-2018 wpłynęły do Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (MRPiPS) oraz wystąpienia generalne Rzecznika Praw Obywatelskich (RPO), z tego samego okresu.

Bardzo pozytywnie chciałbym ocenić dobór, ale przede wszystkim konsekwentną realizację wybranych metod i technik badawczych. W analizie przywoływane są zarówno dane ilościowe, jak i jakościowe, ilustrowane wieloma interesującymi cytataми respondentów. Autor wykonał dużą pracę związaną z zebraniem i uporządkowaniem oraz szczegółową analizą zebranych danych.

1.5 Aspekty analityczne

Podkreślając pozytywne wymiary analitycznej części opracowania chciałbym zwrócić uwagę na następujące kwestie:

1. Olbrzymi empiryczny materiał uzyskany od profesjonalistów z sektora publicznego (pracowników socjalnych, menedżerów pomocy społecznej) i od rzeczników wywodzących się z sektora pozarządowego oraz pochodzący z petycji do MRPiPS i wystąpień generalnych RPO, został przeanalizowany z wykorzystaniem narzędzi naukowych, tzn.:
 - kategorii: obywatelskości, wspólnoty, sfery publicznej, demokracji, itp.,
 - modeli rzecznictwa: kontroli zasobów i celów, praktyki środowiskowej,
 - roli zawodowych pracowników socjalnych,

- praw społecznych.

2. Elementy analizy empirycznej znalazły się w całej monografii, począwszy od rozdziału pierwszego, a szczególnie rozbudowane zostały w rozdziale piątym. Za szczególnie ważne i interesujące uważam:

- treści zebrane w tabeli 12, przedstawiającej specyfikę cech poszczególnych modeli rzecznictwa oraz tabeli 13, ukazującej poszczególne działania w zakresie rzecznictwa społecznego zestawione z rodzajami praktyk, funkcjami rzecznictwa oraz rolami zawodowymi i poziomem interwencji pracowników socjalnych,

- analizę typów zasobów rzecznictwa (s. 39), autorskie rozwinięcie koncepcji rzecznictwa w postaci reform społecznych, ujęcie aktywizmu tożsamościowego (s. 128), analizy dotyczące orientacji obywatelskich pracowników socjalnych (s. 141), podkreślenie problemu biurokratyzacji (itd.) pracy socjalnej, z rekomendacjami w tym zakresie (ss. 175-181), wyróżnienie trzech ram interpretacyjnych ukazujących szerokie spektrum znaczeń nadawanych prawom społecznym (s. 207),

- oraz stwierdzenie, że prawa społeczne nie są synonimem praw socjalnych, słusznie Autor proponuje traktować kategorie praw społecznych jako nadrzędną wobec praw socjalnych (s. 188)

Krytycznie należy odnieść się do pewnych elementów analitycznych, które, razem ze wspomnianymi już niedoskonałościami strukturalnymi pracy, przyczyniają się do wrażenia chaosu, jakie towarzyszy lekturze książki. Składają się na to m. in.:

- zbyt swobodne korzystanie z niektórych kategorii (słów), np. wnioski pojawiają się już w podsumowaniu rozdziału pierwszego, zamiennie nazywane zastrzeżeniami (s. 55) oraz w Podsumowaniu pracy – jako wnioski ogólne, hipotezy badawcze wprawdzie nie zostały sformułowane we Wstępie, ale pojawia się w tekście informacja o niepotwierdzeniu pewnych hipotez (s. 87), czy też używane jest pojęcie hipoteza na stronach: 156, 160, 200,

- na konkretnie sformułowane we Wstępie, szczegółowe pytania badawcze, brakuje jednoznacznej, wydzielonej formalnie, odpowiedzi w Podsumowaniu.

1.6 Końcowa ocena monografii naukowej

Biorąc pod uwagę: znaczenie problematyki, aspekty teoretyczne, metodologię badań oraz mimo pewnych wątków krytycznych w zakresie struktury publikacji

i jej aspektów analitycznych, pozytywnie oceniam całą monografię, nie zapominając o drobnych potknięciach, typu: 34%, to nie jedna piąta, a jedna trzecia to nie 25% (ss. 228-229) oraz braku w Bibliografii publikacji prof. Wojciecha Muszalskiego, dotyczącej prawa socjalnego mimo, że na str. 17, sformułowana została dosyć mocna teza o tym, że pojęcie rzecznictwa nie weszło na stałe do słownika prawodawstwa socjalnego.

1.7 Czy osiągnięcie naukowe stanowi znaczny wpływ autora w rozwój dyscypliny naukowej?

Uważam, że monografia *Rzecznictwo wybranych problemów społecznych...*, stanowi istotny wkład Autora w rozwój socjologii problemów społecznych i socjologii sfery publicznej, a także polityki społecznej i pracy socjalnej. Dotyczy to przede wszystkim:

1/ autorskiego wykorzystania kategorii rzecznictwa praw społecznych do pogłębionej analizy, ciągle ważnych i nierozwiązanych, problemów społecznych, jakimi są: niepełnosprawność, długotrwała i ciężka choroba oraz przemoc domowa, wraz z poszukiwaniem szans na bardziej skuteczną politykę społeczną i prace socjalną, w tym zakresie,

2/ potwierdzenie bliskich więzi między socjologią a polityką społeczną oraz możliwych sukcesów poznawczych, przy łączeniu ich zasobów w procesie badawczym, a także nadziei na bardziej skuteczne rozwiązywanie współczesnych problemów społecznych.

2. Czy habilitant wykazuje się istotną aktywnością naukową w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej, w szczególności zagranicznej?

Uważam, że dr Ryszard Necel wykazuje się aktywnością naukową na dobrym poziomie, o czym świadczy jego dorobek naukowy uzyskany po doktoracie.

2.1 Problematyka

Biorąc pod uwagę powiązanie wszystkich tematów badawczych podjętych przez Habilitanta od 2012 roku z problematyką książki habilitacyjnej, można wskazać na trzy grupy publikacji:

1/ opracowania nawiązujące wprost do problematyki *Rzecznictwa*..., czasami stanowiące jedno z kluczowych jego źródeł, dotyczy to np. zagadnień.:

- obywatelskości pracowników socjalnych (rozdział książki z 2020 r.: *Obywatelskość....* i artykuł z 2017 r.: *O znaczeniu....*),
- rzecznictwa w teorii i praktyce pracy socjalnej (artykuł z 2019 r.: *Advocacy in action: ...*,
- praw społecznych – praw socjalnych (artykuły: z 2017 r.: *O znaczeniu praw społecznych....*, i z 2018 r.: *Prawa socjalne....*

2/ publikacje, których problematyka nawiązuje do treści podjętych w książce habilitacyjnej, a dotyczących: polityki społecznej, usług socjalnych, ekonomii społecznej, pracowników socjalnych, profilaktyki, innowacji społecznych, itp.

3/ tekstów nie powiązanych z problematyką rozprawy habilitacyjnej – artykuł: *Dyskurs mniejszościowy w przestrzeni debaty publicznej – teoretyczne i metodologiczne implikacje* z 2017 r.

2.2 Szczególnie wartościowe zagadnienia

W ramach podjętych przez dr Ryszarda Necla problemów, na szczególne wyróżnienie zasługują te, które charakteryzują się autorskim, kreatywnym i poszukującym podejściem, w znacznej mierze stanowiąc o istotnym charakterze jego aktywności naukowej. Należą do nich niewątpliwie:

1. Zastosowanie mechanizmu obligacji społecznych w finansowaniu zadań ekonomii społecznej. Habilitant wspólnie z Marcinem Wiśniewskim zaproponował innowacyjne rozwiązanie wraz z potwierdzeniem możliwości jego organizacyjnego i finansowego wdrożenia. W zaproponowanym modelu centrum integracji społecznej zleca ośrodkowi wsparcia ekonomii społecznej interwencję polegającą na przywróceniu uczestnika centrum na rynek pracy, zobowiązując się zapłacić tylko i wyłącznie w przypadku osiągnięcia, określonego z góry, rezultatu aktywizacji.
2. Ukazanie miejsca profilaktyki w ramach roli zawodowej pracownika socjalnego. Autor potwierdzając peryferyjną rolę profilaktyki w działaniach służb społecznych, wskazał m. in. na znaczenie strategii badań nad profilaktyką w pomocy społecznej oraz konieczność inwestycji w kapitał ludzki w tym obszarze.
3. Podkreślenie roli innowacji w pracy socjalnej, szczególnie wobec osób z niepełnosprawnością intelektualną, poprzez model aktywizacji. Habilitant przedstawił nowy

instrument aktywizacji, jakim jest spółdzielnia socjalna, wykorzystując w ten sposób potencjał sektora ekonomii społecznej i wskazując na jego tzw. „efekt zatrudnieniowy”.

4. Analiza funkcjonowania pomocy społecznej w czasie pandemii COVID-19. Na podstawie przeprowadzonych badań, Autor wskazał, że wprawdzie w pierwszej fazie pandemii nie doszło do paraliżu, czy też wstrzymania udzielania podstawowej pomocy, ale miała ona bardziej rutynowy charakter i dotyczyła kwestii finansowych oraz materialnych. Natomiast jedną z kluczowych rekomendacji, jaką sformułował, jest potrzeba intensyfikacji działań na rzecz ochrony zdrowia psychicznego pracowników socjalnych, szczególnie poprzez zapewnienie wsparcia psychologicznego, intensyfikację superwizji oraz szkolenia w zakresie radzenia sobie ze stresem.

2.3 Aspekty ilościowe dorobku naukowego R. Necla

Biorąc pod uwagę aspekty ilościowe, to na istotną aktywność naukową Habilitanta wskazuje m. in. to, że:

1/ opublikował 19 artykułów naukowych w czasopismach krajowych i międzynarodowych, w tym 3 artykuły w czasopismach indeksowanych w bazie Scopus oraz 5 publikacji w opracowaniach zbiorowych,

2/ jego publikacje naukowe mają sumaryczny *Impact Factor* według listy (JCR), zgodnie z rokiem opublikowania: 1,071, według bazy *Google Scholar* 25 cytowań i Indeks *Hirscha* – 4, a sumaryczna punktacja MNiSW wynosi 402,

3/ wygłosił referaty na 11 konferencjach naukowych, w tym dwóch międzynarodowych,

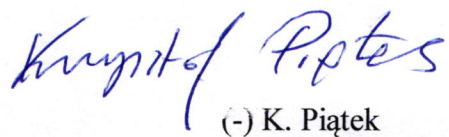
4/ brał udział w 3 komitetach organizacyjnych krajowych konferencji naukowych,

5/ w latach 2019-2021 był członkiem zespołu realizującego międzynarodowy projekt *Social(i)Makers* oraz trzykrotnie uczestniczył w pracach zespołów badawczych realizujących projekty finansowane w drodze konkursów krajowych,

6/ od 2020 roku jest członkiem międzynarodowego stowarzyszenia naukowego integrującego naukowców i badaczy z obszaru pracy socjalnej: *European Social Work Research Associations*. a do 2019 roku był członkiem Europejskiego Towarzystwa Socjologicznego *European Sociological Association*.

Konkluzja:

Mimo pewnych uwag krytycznych, przedstawionych głównie w punkcie 1 recenzji, biorąc pod uwagę całość osiągnięć naukowo-badawczych, opowiadam się za nadaniem Panu dr Ryszardowi Neclowi, stopnia naukowego doktora habilitowanego, w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki socjologiczne.

(-) K. Piątek